

Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2025. Вип. 82. С. 169-176.

11. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Упор. Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків : Ранок, 2006. 256 с.

12. Тодосієнко Н.Л., Старовойт Л.В., Андрійців О.М. Роль інноваційних технологій в сучасній педагогіці мистецтва. *Збірник наукових праць «Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання»*. Том 2 № 5 (2025), С. 69-77.

РОЛЬ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТОВАНOSTІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Нечитайло Марія, викладачка

*КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського» (Україна)*

У сучасному суспільстві відбувається переоцінка ставлення до осіб із порушеннями здоров'я, що виявляється у визнанні рівності їхніх прав, зокрема права на здобуття освіти, та усвідомленні соціальної відповідальності за створення рівних можливостей для їх повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя.

Сучасні трансформації освітньої системи України зумовлюють переорієнтацію на гуманістичну парадигму освіти, у центрі якої перебуває особистість дитини, її потреби, можливості та право на якісну освіту. Особливого значення в цьому контексті набуває інклюзивна освіта, що забезпечує рівний доступ до навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та сприяє їх повноцінній участі в суспільному житті.

Початкова школа є ключовим етапом у процесі соціалізації дитини, оскільки саме в цей період закладаються основи соціальної поведінки,

формуються навички міжособистісної взаємодії, співпраці, прийняття соціальних норм і правил. Для дітей з ООП питання соціальної адаптованості є особливо актуальним, адже вони часто стикаються з труднощами у спілкуванні, самореалізації та включенні в дитячий колектив. У зв'язку з цим важливим є дослідження ролі інклюзивного освітнього середовища у формуванні соціальної адаптованості таких дітей.

Проблеми інклюзивної освіти та соціалізації дітей з ООП висвітлено у працях українських і зарубіжних науковців. Теоретико-методологічні засади інклюзивного навчання розкрито в дослідженнях В. Бондаря, А. Колупаєвої, Л. Савчук, Н. Софій. Питання соціальної адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами вивчали О. Безпалько, І. Іванова, С. Миронова, О. Столяренко.

Вітчизняна науковиця О. Позняк наголошує, що інклюзивне освітнє середовище слід розглядати як освітньо-корекційний простір закладу освіти, у межах якого здійснюється навчально-виховна інтерактивна взаємодія всіх учасників освітнього та корекційно-розвивального процесів в умовах інклюзивного навчання [2, с. 306]. Таке освітнє середовище становить комплекс взаємопов'язаних умов – нормативно-правових, навчально-методичних, кадрових, матеріально-технічних та інформаційних, – що є необхідними для ефективної реалізації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та вищої освіти [2, с. 299].

Отже, спираючись на аналіз наукових джерел, авторка виокремлює структурні складники освітнього середовища, зокрема й інклюзивного, до яких, зокрема, зараховує такі компоненти:

- особистісний, що охоплює суб'єктів освітнього процесу на взаємини між ними;
- аксіологічний, який включає місію, візію, стратегію, цінності, традиції, символи тощо;
- просторово-предметний, що включає матеріально-технічну інфраструктуру, побутові умови тощо;

- організаційно-діяльнісний, що охоплює форми, методи, способи, технології, стилі взаємодії суб'єктів освітнього процесу тощо;
- інформаційно-комунікаційний, що включає освітні програми, проєкти тощо;
- компетентнісний [2, с. 302].

Початкову ланку повної загальної середньої освіти становить чотирирічна початкова школа. Створення в її межах інклюзивного освітнього середовища є одним із пріоритетних завдань, реалізація якого забезпечує умови для успішної соціалізації кожної дитини. Водночас, особливої значущості набуває раннє залучення дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного освітнього простору. Разом із тим вікові та психофізіологічні особливості молодших школярів зумовлюють специфіку організації й функціонування такого середовища [1, с. 64].

Оскільки для Нової української школи важливе облаштування внутрішнього простору та матеріально-технічна база, слід звернути увагу не лише на те, щоб навчальні осередки в класній кімнаті сприяли дослідницькій діяльності учнів, розвитку їхньої самостійності та організації роботи в парах, малих групах або індивідуально, а й забезпечували безперешкодний доступ усіх учнів, зокрема тих, хто має особливі освітні потреби, до цих осередків і всієї шкільної інфраструктури.

Інклюзивне освітнє середовище розглядається як цілісна система умов, ресурсів і взаємодій, що забезпечують навчання, виховання та розвиток усіх учнів незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Воно охоплює фізичну доступність освітнього простору, адаптовані освітні програми, позитивний соціально-психологічний клімат, а також готовність педагогів і учнів до співпраці та прийняття різноманітності.

У початковій школі інклюзивне середовище відіграє особливу роль, оскільки сприяє формуванню в дітей базових соціальних умінь, толерантності, емпатії та навичок конструктивної взаємодії.

Соціальна адаптованість дітей з ООП визначається як здатність дитини успішно функціонувати в соціальному середовищі, встановлювати міжособистісні контакти, дотримуватися соціальних норм, виконувати соціальні ролі та відчувати психологічний комфорт у колективі.

Для молодших школярів з особливими освітніми потребами процес соціальної адаптації ускладнюється через обмежені можливості спілкування, знижений рівень самостійності, труднощі у саморегуляції поведінки. Саме тому інклюзивне освітнє середовище має створювати умови для поступового й безпечного входження дитини в соціум.

Інклюзивне освітнє середовище сприяє соціальній адаптованості дітей з ООП через:

- організацію спільної навчальної та позанавчальної діяльності з однолітками;
- формування позитивного ставлення до різноманітності в дитячому колективі;
- розвиток комунікативних навичок і соціальної компетентності;
- індивідуалізацію навчання та підтримку особистісного розвитку дитини.

Важливу роль у цьому процесі відіграє педагог, який виступає модератором соціальних взаємодій, створює ситуації успіху та забезпечує емоційну підтримку учнів. Ефективність соціальної адаптації значно підвищується за умови командної взаємодії вчителя, асистента вчителя, практичного психолога, соціального педагога та батьків.

Отже, інклюзивне освітнє середовище початкової школи є важливим чинником формування соціальної адаптованості дітей з особливими освітніми потребами. Воно забезпечує умови для розвитку соціальних навичок, позитивної самооцінки, почуття приналежності до колективу та успішної соціалізації. Ефективність цього процесу залежить від комплексного підходу до організації інклюзивного навчання, професійної готовності педагогів і злагодженої роботи команди психолого-педагогічного супроводу. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні та апробації практичних моделей

формування соціальної адаптованості дітей з ООП в умовах інклюзивної початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Невмержицька О. Формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи: проблеми і перспективи. *Молодь і ринок*. 2024. № 2 (222). С. 61-65.
2. Позняк О. Генеза поняття «інклюзивне освітнє середовище». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 9. С. 293-308.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Олійник Наталія, кандидатка педагогічних наук, доцентка
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

Воюцька Софія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

Актуальність проблеми формування навичок здорового способу життя учнів початкових класів у сучасних умовах не викликає жодних сумнівів, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладаються основи фізичного, психічного та соціального благополуччя особистості. Початкова школа є важливим етапом у житті дитини, адже в цей період відбувається інтенсивний розвиток усіх систем організму, формуються базові життєві звички, поведінкові установки та ціннісні орієнтації. Здоров'я дитини, її спосіб життя, рівень рухової активності, ставлення до власного організму значною мірою визначаються як зовнішніми соціальними чинниками, так і внутрішніми особистісними ресурсами, серед яких провідну роль відіграє освітнє середовище.

У межах наукового вивчення проблеми формування здорового способу життя важливим є уточнення сутності базових понять, передусім поняття